

**Czugler Péter Áron**

*Polgári Jogi Tanszék*

*Témavezető: Vékás Lajos*

## **A HITELBIZTOSÍTÉKOK JELLEGBELI KÜLÖNBSÉGEI**

Egy korábbi tanulmányban<sup>1</sup> arra tettem kísérletet, hogy megvizsgáljam, a zálogjoggal funkcionálisan ekvivalensnek tekintett egyes fiduciárius hitelbiztosítékok gazdasági alapvonásait. Jelen tanulmány szintén a fenti témát járja körül azzal a különbséggel, hogy azt tisztán jogi, dogmatikai alapon közelíti meg. E tanulmány célja, hogy feltárja a biztosítéki jogok (pontosabban a dologi biztosítékok) lényegi elemeit, és ezeket összevesse a bizonytalan besorolású fiduciárius hitelbiztosítékoknak tekintett intézményekkel.

E vizsgálat jelentőségét az Új Ptk.<sup>2</sup> kettős megközelítése, a Bizottsági Javaslat 6:100. §-a (fiduciárius hitelbiztosítékok általános tilalma), illetve az egyes fiduciárius biztosítéknak tekintett konstrukciók, így a tulajdonjog-fenntartás, a lízing és a faktoring önálló szabályozása, és ezáltal azok elismerése adja. Korábban, az Új Ptk. 2008. évi szakértői javaslata az utóbbi intézményeket fiduciárius hitelbiztosítéknak minősítette, megtiltotta önálló alkalmazásukat, illetve csak zálogjogként ismerte el azokat.<sup>3</sup> Ez a kettős megközelítés önmagában is szükségessé teszi annak feltárását, hogy mi állhat egyes intézmények tiltása, és mások engedése mögött. Valamely jogpolitikai indok, avagy az intézmények közötti olyan jellegbeli különbség, amely azok dogmatikájából ered?

Ennek érdekében az alábbiakban feltárjuk a biztosítéki jogok lényeginek tekintett elemeit, abból a célból, hogy megismerjük, az egyes intézmények közötti jellegbeli eltéréseket, és egyben feltárjuk, hogy ezek az elemek mennyiben lehetnek alkalmazsák a különböző intézmények közötti különbségtételre.

---

<sup>1</sup> CZUGLER 2011, 36-49. o.

<sup>2</sup> Új Polgári Törvénykönyv – A Kodifikációs Főbizottság Javaslata, 2012.; VÉKÁS 2012, 375., 381. o.

<sup>3</sup> VÉKÁS 2008.

## 1. A biztosítéki jogok lényegi elemei

Mindenekelőtt tehát azt kell feltárni, hogy miben ragadható meg a biztosítéki jogok lényege. (Ehelyütt most nem funkcionális vizsgálatra törekszünk, hanem tisztán jogira.) A kérdés megválaszolása során a zálogjog intézményét fogjuk alapul venni.

A jogirodalomban a zálogjog (biztosítéki jog) lényegi elemeit az alábbiak szerint foglalják össze.

Frank Ignác a zálog lényegét a zálog(tárgy) fogalmának meghatározása során az alábbiakban látta. *„Zálog tágabb értelemben annyi, mint adósság miatt lekötött jószág”*.<sup>4</sup> A meghatározásában használt „adósság miatt” kifejezés arra utal, hogy a zálog lényegéből fakadóan valamilyen adóssághoz kapcsolódik, fogalmi eleme a lekötés, azaz az igényérvényesítés elősegítése, együttesen, tehát a követelés biztosítása.

Nemes András szerint *„a zálogjog azon jogok (jogintézmények) közé tartozik, amelyek célja a szerződési érdek kielégítésének biztosítása arra az esetre, ha a kötelezett teljesítése bármely okból elmarad (biztosítéki jog) ... a zálogjog valamely jogviszonyból ... eredő vagyoni követelés kielégítésének biztosítására szolgál...”*<sup>5</sup>

A zálogjog lényegét Leszkoven László, pedig abban látja, hogy a zálogjog *„pénzben meghatározott vagy meghatározható pénzkövetelést biztosító mellékkötelezettség, melynek lényegét abban találjuk meg, hogy a pénzkövetelés jogosultja számára dologi fedezetet nyújt arra az esetre, ha a kötelezett (adós) lejáratkor nem teljesítené szerződésszerű tartozását.”*<sup>6</sup>

A fenti definíciók arra engednek következtetni, hogy a zálogjog (dologi biztosítéki jog) lényege három elembe ragadható meg: a zálogjog egyrészt értékjog (abban az értelemben, hogy dologi fedezetet nyújt). A zálogjog biztosítéki célt szolgál (célja a szerződéses érdek kielégítése), és végül, hogy a biztosítéki jog (az adós szemszögéből) sajátos viszonyban áll a biztosított követeléssel, amit az fejez ki, hogy a biztosítéki jog mellékkötelezettség. A továbbiakban tehát ezen elemek vizsgálatára kell koncentrálnunk, melynek során először feltárjuk, hogy a mit értünk biztosítéki cél, illetve értékjogi jelleg alatt, ezek mennyiben képezik a biztosítéki jogok lényegi elemét, majd megvizsgáljuk-e kettőnek az egymáshoz és a biztosított követeléshez való kapcsolatát.

---

<sup>4</sup> FRANK 1946, I. kötet 365. o.

<sup>5</sup> NEMES 2003, 21. o.

<sup>6</sup> LESZKOVEN 2001, 10. o.

## 2. Biztosítéki cél

Első ránézésre feleslegesnek tűnhet a biztosítéki célnak a biztosítéki jogokban betöltött szerepe feltárására irányuló vizsgálat, hiszen axiomatikusnak tűnhet, hogy a biztosítéki jog célja egy követelés biztosítása. Ezzel magam sem kívánok vitatkozni, azonban fel kell hívnii a figyelmet arra, hogy e tétel igazolása jelentősen függ attól, hogy mit is értünk biztosítéki cél alatt. Ez ugyanis tágabb és szűkebb értelemben is meghatározható.

Szűkebb értelemben biztosítéki cél alatt valamely követelés kiegyenlítésének garantálását értjük, „*egy idegen vagyontárgy, vagy vagyontárgyakban rejlő érték kiaknázása*” útján.<sup>7</sup> A csődeljárásról és a felszámolási eljárásról szóló 1991. évi IL. törvény (a továbbiakban: Cstv.) 12. § (3) bekezdése is ebben az értelemben határozza meg a biztosított követelések fogalmát, és ez tükröződik a zálogjog törvényi definíciójában is [1959. évi IV. törvény a Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről, a továbbiakban: Ptk. 251. § (1) bekezdése]. Ebben az értelemben a biztosítéki cél tehát azt jelenti, hogy a felek azért alapítanak biztosítéki jogot, hogy az adós nemteljesítése esetén a hitelező valamely vagyontárgyból, a vagyontárgy értékének elvonása útján egyenlíthesse ki a követelését. A hangsúly a biztosított követelés kielégítésének módján van: a vagyoni érték elvonásának lehetőségében.

Tágabb (gazdasági) értelemben a biztosítéki célt a kielégítés előbbi módjának az elhagyásával úgy határozhatjuk meg, hogy biztosítéki cél nyilvánul meg minden olyan konstrukcióban, amely célja a hitelező helyzetének bármilyen javítása, érdekérvényesítési lehetőségei növelése. „*A biztosítékok olyan előnyt, elsőbbséget jelentenek, melyek keretében előkészületi intézkedésre kerül sor, amelyek célja egy jövőbeni kívánt eredmény elérése ..., hogy növeljék a kívánt fejlemények bekövetkeztének valószínűségét.*”<sup>8</sup> Ilyen értelemben tehát a biztosítéki cél jelen van minden olyan jogban, amely segíti a követelés kielégítését. Ebben az értelemben biztosítéknak tekinthetjük a saját szolgáltatás visszatartását, de a szerződés közokiratba foglalását is.

Amennyiben a fenti fogalmakat egybevetjük a biztosítéki jogok szabályaival, úgy azt látjuk, hogy bizonyos esetekben a szűkebb értelemben vett biztosítéki cél nem lelhető fel a konstrukcióban. Ezt a zálogjog példáján illusztráljuk. Tegyük fel a példa kedvéért, hogy egy 100 értékű ingatlan tulajdonosa az ingatlanára több személynek is jelzálogot enged, összesen 200 értékben. Tegyük fel, hogy az így megterhelt ingatlanra később a tulajdonos egy újabb jelzálogjogot alapít újabb 50 ér-

<sup>7</sup> BODZÁSI 2011, 6. o.

<sup>8</sup> BODZÁSI 2011, 6. o.

tékben. Az új zálogjog jogosultja aligha reménykedhetik abban, hogy az adós teljesítésének elmaradása esetén a zálogtárgyból ténylegesen kiegyenlítheti a követelést (nem feltételezve az ingatlan esetlegesen előálló értéknövekedését). A példabeli zálogjog tehát aligha irányulhat reálisan a követelésnek a vagyoni érték elvonásával történő biztosítására. Mondhatjuk-e, hogy az ilyen túlterhelt ingatlanon létesített zálogjog nem zálogjog?

E kérdésben osztom Nizsalovszky álláspontját, aki szerint a zálogtárgy túlterhelt-ségének a ténye semmilyen hatással nem lesz a zálogjog minősítésére, az az érték-elvonás előre látható lehetetlensége ellenére is valóságos zálogjog marad.<sup>9</sup> E nézet fenntarthatóságát támasztja alá, a Ptk. 256. § (1) bekezdése, amely biztosítja annak a lehetőségét, hogy ugyanazt a zálogtárgyat több zálogjog terhelje az elzálogosítás-nak pedig a hatályos jogunk sem szab semmilyen korlátot. Ebből pedig az követke-zik, hogy „a [szűk értelemben vett] *cél nem tartozik a jelzálogjog lényegéhez* [já-rulékos zálogjog esetében sem]. *Jelzálog akkor is van, ha a cél, hogy a jogosult bizonyos összeghez jusson már eleve teljesen megvalósíthatatlannak látszik.*”<sup>10</sup>

Ha a túlterhelt zálogtárgyon létesített zálogjog reálisan nem szolgálhatja a zá-logtárgyból való kielégítés célját, akkor okkal merül fel a kérdés, hogy miért ala-pítanak a gyakorlatban a felek mégis zálogjogot ilyen esetekben is? Erre csakis az lehet a magyarázat, hogy a zálogjog többet ad a jogosultnak az értékelvonás jogá-nál. Így például a zálogtárgyból történő értékelvonás jogán túl a zálogjog alapítá-sának fontos következménye, hogy a zálogjog vélelmet állít fel az alapul szolgáló követelés létrejötté, illetve fennállása mellett. E tényeket – szemben egy „nem biztosított” követeléssel – nem a zálogjogosult hitelezőnek kell bizonyítania, ha-nem az adósnak kell a vélelmet megdöntenie annak bizonyításával, hogy a követe-lés nem jött létre, nem érvényes, illetve már nem áll fenn. A túlterhelt dolog to-vábbi elzálogosítását indokolhatja az is, hogy a zálogjogosult még ilyenkor is többletjogokkal bír, és kedvezőbb helyzetet élvez az adós nem biztosított *pari passu* hitelezőihez képest, például az adóssal szembeni csődeljárásban [ld. például a Cstv. 18. § (8) és (9) bekezdéseit].

A fentiek mellett további példákat is fel lehetne hozni, azonban már a fenti két példa alapján is érzékelhető, hogy összességében a zálogjogosult számára a zálog-jog többet jelent a vagyoni érték elvonásának a lehetőségénél. Azt a hipotézist, hogy a biztosítéki jognak a biztosítéki cél lényegi eleme, tehát csak azzal a fenn-tartással lehet elfogadni, hogy ez csak a tág értelemben vett biztosítéki célra vonat-

<sup>9</sup> NIZSALOVSZKY 1929, 7. o.

<sup>10</sup> NIZSALOVSZKY 1929, 7. o.

kozik. Természetesen nem vitás, hogy legalább e tág értelemben vett biztosítéki cél hiányában biztosítékról nem beszélhetünk.

Amennyiben a fentieket a vizsgált fiduciárius hitelbiztosítékokra vonatkoztatjuk, úgy azt látjuk, hogy azok e tekintetben nem térnek el a zálogjogtól. A biztosítéki cél ezekben is jelen van, mi több, általában a szűkebb értelemben. Az eladó azért tartja fenn a tulajdonjogát, hogy ezzel csökkentse a vételár késleltetett megfizetéséből eredő kockázatokat. A lízingtárgy – más okok mellett – ugyanezen okból kerül a lízingbeadó tulajdonába, és funkcionálisan a faktorált követelés is biztosítéki szerepet tölt be (a jövőbeli pénz megszerzését biztosítja). A biztosítéki cél, mint a biztosítéki jogok lényegi eleme tehát nem szolgál kellő alapul az intézmények közötti különbségtételre.

### **3. Az érték elvonásának lehetősége**

Továbbhaladva, a következőkben a zálogjogból eredő leglényegesebb jogosultság, az értékelvonás joga és a biztosítéki jog fogalmának kapcsolatát vizsgáljuk meg. Ennek során továbbra is a zálogjogot vesszük alapul. Ennek az elemnek a vizsgálata első ránézésre ismét csak szükségtelennek látszik, hiszen axiomatikusnak tűnik, hogy a dologi biztosíték, egyben értékjog is. Ugyanakkor az előző okfejtésből levont következtetésre tekintettel mégiscsak szükségesnek látszik ennek az elemnek a vizsgálata is.

A hatályos jog tételes rendelkezései a dologi biztosíték = érték jog axiómát igazolják. Gazdasági tartalmuk szerint a korlátolt dologi jogokat használati és értékjogokra szokás felosztani. Értékjog alatt azokat a jogokat értjük, amelynek alapján a jogosult a dologból pénzérték elvonására jogosult, míg használati jogok alatt azokat, amelyek a dologból előálló gyümölcs megszerzésére illetve a dolog más módon való használatára jogosítják fel a jogosultat.<sup>11</sup> Jelenlegi jogunkban az egyedüli értékjog és egyben dologi jogként elismert biztosítéki jog a zálog, amiből a kettő azonossága következik, azaz hogy a biztosítéki jog szükségszerűen értékjog.

A tételes jogtól elvonatkoztatva ugyanakkor azt látjuk, hogy egy vagyontárgy több módon is fedezetet nyújthat egy követelés kielégítésére. Korábbi jogunk szerint például a zálogból a követelést a hitelező úgy elégítette ki, hogy a zálogtárgyat tőle az adós, vagy harmadik személy kiváltotta – azaz nem az értékét vonta el belőle.<sup>12</sup>

---

<sup>11</sup> NIZSALOVSKY 1929, 338. o.

<sup>12</sup> FRANK 1946, I. kötet 370. o.

Továbbmenve, pusztán elméleti szinten azt állapíthatjuk meg, hogy nem zárható ki az eltérő gazdasági rendeltetésű dologi jogok, azaz a használati jogok biztosítéként történő felhasználása sem. A Ptk. 157. §-ában szabályozott haszonélvezeti jog például elvben alkalmas lehet biztosítéki funkció betöltésére is. A haszonélvező ugyanis jogosult a dolog hasznosítására, azaz a dolog hasznainak az elvonására. A haszon elvonása ugyanúgy vagyoni értékű jog, mint az értékelvonás joga, amely funkcionálisan alkalmas egy követelés kiegyenlítésére és így biztosítására is. (Így például a felek elvben alapíthatnak haszonélvezeti jogot egy követelés biztosítására azzal, hogy a hitelező a haszonélvezeti jogát a biztosított követelés esedékessé válásáig ingyen átengedi az adósnak, nemfizetés esetén pedig a követelését oly módon elégíti ki, hogy a haszonélvezet gyakorlását megfelelő ellenértékért cserébe egy harmadik személynek engedi át, majd a követelés kiegyenlítésével a haszonélvezeti jog megszűnik.) Az értékpapírok különösen alkalmasnak látszanak arra, hogy e mechanizmus szerint azokat a felek biztosítéki célra használják.<sup>13</sup>

Bár tartalmában eltérő, de az előbbi modellben ismertetett biztosítéki és használati elemet is magában hordozó intézménye volt a korábbi jogunknak a telki teher, amely „mindenkor követelés biztosítására szolgált” azáltal, hogy a jogosultnak a telek „gyümölcsének bizonyos mennyiségét jutatta” azzal hogy a szolgáltatás tárgya olyan teher is lehetett, amelyet nem lehetett közvetlenül az ingatlanból megszerezni – pl. pénz – és amelynek az ingatlan szolgáltatta a biztosítékát.<sup>14</sup> Különösen ez utóbbi eset tükrözi, hogy a telki teher biztosítéki céllal vegyes használati jog volt.

Mindebből tehát arra következtetünk, hogy a biztosítéki jog lényege nem az értékjogi jellegben ragadható meg, a biztosítéki jogok nem feltétlenül értékjogok. Az értékjogi jelleg helyett tágabb kategóriát kell keresnünk, amelyet a dologi fedezet fogalmában találhatunk meg. Ez jobban fejezi ki a biztosítéki jogok lényegét, mivel kellően tág ahhoz, hogy magába foglalja a biztosítéki jogok mechanizmusának valamennyi előbb említett esetét.

E következtetés azonban felvet egy újabb problémát, az elhatárolását. Amennyiben a biztosítéki jogot azonosítjuk az értékjoggal, úgy nyilvánvaló, hogy pusztán a felek által megállapított jogból meg tudjuk állapítani, hogy az milyen célt szolgál: biztosítékit. (A zálogjog – eltekintve most az önálló zálogjogtól – nyilvánvalóan biztosítéki célt szolgál – legalább tág értelemben.) Ugyanakkor a biztosítéki jogok körének a használati, sőt a tulajdonjogra történő kiterjesztésével ez a bizonyosság

<sup>13</sup> A célunk itt most kizárólag az elméleti modell felállítására volt. Természetesen ez a konstrukció felvehet aggályokat, azonban ezek az elméleti modell lényegét nem érintik

<sup>14</sup> NIZSALOVSKY 1929, 338., 607. o.

elvész, hiszen ezeknek a jogoknak alapvetően nem ez a rendeltetése. Ebből eredően ez utóbbiaknak nyilvánvalóan más megítélés alá kell esniük attól függően, hogy biztosítéki célt szolgálnak-e, avagy sem, ami felveti az elhatárolás kérdését. A fent írottak alapján az elhatárolás során támpontot nyújthat, hogy valamennyi dologi biztosítékra jellemző, hogy a biztosítéki cél, és a dologi fedezet azokban egyszerre van jelen. A biztosítéki célnak és a dologi fedezetnek ez az egysége olyan jellemző, amely mindenképpen jellemzi a biztosítéki célú jogokat.

Ezzel ugyanakkor még nem jutottunk messzire, pusztán annyit értünk el, hogy a biztosítéki konstrukciókat el tudjuk határolni az egyéb jogoktól. A fentiek azonban nem adnak kellő alapot az általunk vizsgált kérdés megválaszolására, mivel nem alkalmasak a hitelviszonyokhoz kapcsolódó valódi biztosítékok és a biztosítéki elemet is tartalmazó (az Új Ptk. Bizottsági Javaslatában önálló nevesített szerződésként szabályozott) *sui generis* finanszírozási alternatívák elhatárolására. Az alábbiakban e belső elhatárolás szempontjait kíséreljük meg feltárni, aminek során az eddig feltárt két elem egymáshoz való kapcsolatát, illetve a biztosítéknak a biztosított követeléssel való kapcsolatát fogjuk vizsgálni.

#### 4. A biztosítéki cél és a dologi fedezet kapcsolata

A fiduciárius hitelbiztosítékok legfőbb sajátosságát és a fiduciárius hitelbiztosítékokból eredő problémák eredőjét a jogirodalom egyöntetűen azok kettős jellegében és abban látja, hogy azokban egyidejűleg és egymás mellett él egy dologi és egy kötelmi jogviszony, amelyben a dologi jogviszonyból eredő jogok gyakorlásának kereteit és biztosítéki célját a kötelmi jogviszony határozza meg. Kérdés, hogy a fiduciárius biztosítékok e jellegzetessége alkalmas-e arra, hogy megkülönböztessük őket a nevesített dologi biztosítékoktól?

E kérdésre nemleges választ kell adni, ez a Janus-arcúság ugyanis nem a fiduciárius biztosítékok sajátja – sőt szinte valamennyi szerződéssel alapított dologi jogra igaz, köztük a zálogjogra is, amelyet éppúgy a dologi és a kötelmi jogviszonyok kettőssége jellemez. Azonban a teljességhez annak a feltárása is szükséges, hogy e kettős szerkezetű jogviszonyban a biztosítéki jog előbbieken említett két eleme, a dologi fedezet illetve a biztosítéki cél hol helyezkedik el, illetve, hogy e tekintetben mutatnak-e eltérést a fiduciárius biztosítékok?

Feltételezésem szerint a fiduciárius hitelbiztosítékok e tekintetben nem térnek el a zálogjogtól: a dologi fedezet mindegyik esetében a dologi, a biztosítéki cél pedig a kötelmi oldalhoz tartozik.

A kiindulópontunk a zálogjog kettős természete. A zálogjog ugyanis egyszerre hordoz dologi, és kötelmi jogi elemeket is. Leszkoven László a zálogjog dologi jogi jellegét a zálogjogosult azon jogában látja, hogy a zálogjog tárgyára hatást gyakorolhat, annak elismerésével, hogy a zálogjog létesítésének indoka a kötelmi jogi jellegre utal.<sup>15</sup> Ebből az következik, hogy a dologi fedezet a zálogjog dologi oldalához tartozik, a biztosítéki cél pedig a kötelmi oldalhoz kapcsolódik. Ezt az álláspontot magam is osztom. Az, hogy az értékelvönás joga (dologi fedezet) a zálogjog dologi oldalához tartozik, következik egyrészt a zálognak a törvényi fogalmából [Ptk. 251. § (1) bekezdése], amely a „kielégítés keresésének” lehetőségét kifejezetten említi. De ugyanez következik abból, hogy a zálogjog alapján a zálogkötelezett akkor is köteles túrni a zálogjogosult általi kielégítést, ha nem ő a személyes kötelezett.

Ami a biztosítéki célt illeti, ez részletesebb indokolásra szorul, a tanulmány 2. pontjában foglalt okfejtésből azonban álláspontom szerint az következik, hogy a biztosítéki jelleg a zálogjog kötelmi oldalához kapcsolódik. A felek megállapodásán múlik ugyanis, hogy a zálogjog a biztosítéki célt is magában foglalja-e, avagy sem, ahogyan az is, hogy milyen mértékben. (A felek megállapodásának a függvénye például, hogy önálló, avagy járulékos zálogjogot alapítanak.) A biztosítéki cél kötelmi eredetét érzékeltetik a zálogtárgy tekintetében beálló tulajdonosváltozás szabályai. Ha a tulajdon átszállása során a zálogjog fennmarad, úgy a zálogjog dologi és kötelmi oldala, elválnak egymástól. A dolog új tulajdonosa a zálogjog dologi oldalán keresztül kerül kapcsolatba a zálogjogosulttal, jogi pozícióját a zálogjog dologi jogi része fogja meghatározni. A biztosított kötelemben azonban nem történik alanyváltozás, és így a biztosítéki cél továbbra is a személyes kötelezettséghez tapad, az új tulajdonos szemszögéből a biztosítéki cél aligha mérvadó. Az új tulajdonos – hacsak nem lesz egyben egyenes adós is – nem tartozik a zálogjogosultnak, csak a kielégítés türésére kötelezett. Amennyiben a követelést az egyenes adós helyett a dologi adós zálogkötelezett teljesíti, úgy ezt nem a biztosított jogviszony keretében teszi, hanem pusztán a zálogkötelezetti pozíciójából eredő azon lehetőségével él, hogy a fizetéssel a kielégítési jog gyakorlását elhárítsa (helyzete az önálló zálogjog kötelezettjének helyzetéhez áll közel).<sup>16</sup> Fizetése a személyes kötelezett tartozását nem szünteti meg, pusztán a zálogjogot [Ptk. 259. § (1) bekezdése], ugyanakkor a zálogjog a személyes kötelezett és a zálogjogosult között betölti rendeltetését. Mindez tehát arra utal, hogy a biztosítéki cél nem a

---

<sup>15</sup> LESZKOVEN 2001, 9-10. o.

<sup>16</sup> NIZSALOVSKY 1938, 662. o.



dologi oldal része. [Ugyanez következik abból is, az Új Ptk. Bizottsági Javaslat 5:89. § (1) bekezdése, a biztosítéki célt a zálogszerződés lényeges tartalmi elemeként határozza meg.]

A zálogjogtól elkanyarodva, kissé általánosabban is megállapíthatjuk, hogy az itt leírtak valamennyi dologi jogi jogosultságot eredményező biztosítéki konstrukciónál (a fiduciárius hitelbiztosítékok legtöbb esetében is) megfigyelhetők. A fiduciárius biztosítékokat a zálogjoghoz hasonlóan szintén a jogi helyzet kettőssége jellemzi. A fiduciárius biztosíték jogosultja egyrészt kötelmi viszonyban áll az adósával, másrészt ő tölti be az előbbi kötelmi ügyletből eredő dologi, avagy dologi hatályú jog jogosultjának a pozícióját is. E kettős jogi helyzetben a biztosítéki cél szintén nem a biztosítékul funkcionáló dologi joghoz, hanem a felek közötti kötelmi ügyletbe kapcsolódik. Ezt egészen nyilvánvalóvá teszi az Új Ptk. Bizottsági Javaslatának 6:100. §-a. E szabály a fiduciárius hitelbiztosítékok tilalmáról szól, és ennek keretében az ott meghatározott dologi jogok biztosítéki célú alapításának a semmisségéről rendelkezik. Az, hogy ezeket az eseteket az Új Ptk. Bizottsági Javaslat a szerződés által célzott joghatás hibájaként fogja fel, önmagában is kifejezi, hogy a biztosítéki cél elválik az ügylettel létesített dologi jogtól, és az a felek közötti kötelmi viszonyba tartozik – máskülönben a tilalom a dologi jogi könyvben helyezkedne el.

Mindebből tehát az következik, hogy a biztosítéki jogok e tekintetben nem mutatnak különbséget egymáshoz képest. A dologi jogból eredő jogosultságot minden esetben a felek közötti kötelmi ügylet ruházza fel biztosítéki céllal. Minderre tekintettel a biztosítéki konstrukciók közötti klasszifikációhoz e konstrukciók kettős természete sem vehető alapul. Ez szükségessé teszi a vizsgálódás folytatását és a biztosítéki jognak a biztosított követeléshez való viszonya feltárását.

## **5. A biztosító és a biztosított jogviszony közötti kapcsolat**

A biztosítéki jogoknak az előzőekben említettekén túl további lényegi eleme, hogy azok valamely önálló pénzbeli, vagy pénzben meghatározható, tipikusan szerződésből eredő követeléshez (hitelviszonyhoz) kapcsolódnak. Ezt a Ptk. úgy fejezi ki, hogy a szerződések biztosítékait az alapügylet mellékkötelezettségének minősíti (az Új Ptk. a Bizottsági Javaslat 6. könyv XXI. címében, illetve az 5. könyv VII. címében pedig egyenesen szerződések önállóan nevesített típusaként fogja szabályozni ezeket). A biztosítéki jogok lényegi ismérve tehát, hogy azok a biztosított jogviszonyhoz csak járulékosan kapcsolódnak (annak nem immanens részei), ami egyben azt is jelenti, hogy attól viszonylag elkülönülnek. Ez a sajátosság leginkább

abban érhető tetten, hogy egy hitelviszonynak a biztosíték nem szükségképpeni eleme, hitelviszony biztosíték nélkül is létezhet. A biztosítéki jogoknak e sajátosságát tükrözi az is, hogy a két jogviszonynak nem feltétlenül azonosak az alanyai, a személyes adós és a biztosítékot nyújtó dologi adós nem feltétlenül azonos személyek. A biztosítéki jog tehát nincs összenőve a hitelviszonnal, ahhoz mindössze járulékosan, a felek ez irányú megállapodása esetén kapcsolódik. A biztosítéki jogoknak ez a szerkezetileg elkülönült természete álláspontom szerint olyan sajátosság, amelynek hiányában az adott konstrukció nem is tekinthető önálló biztosítéki jognak, és egyben olyan lényegi jellegzetesség is, amely alapján el lehet határolni a valódi biztosítéki jogokat azon konstrukcióktól, amelyekben a biztosítéki funkció az adott egységes ügylet immanens részeként érvényesül (*sui generis* finanszírozási konstrukciók).<sup>17</sup>

Amennyiben ebből a szempontból elemezzük az irodalomban fiduciáriusnak tekintett biztosítéki konstrukciókat, úgy azt látjuk, hogy ezek közül egyesek eltérnek az előbb írt modelltől, mivel ezekben a biztosítéki funkció szükségszerűen van jelen, azt a felek nem tudják megállapodásukkal kizárni. Ilyen a tulajdonjog fenntartással kötött adásvétel, a lízing és a faktoring.

A pénzügyi lízingnek például a bírói gyakorlat szerint a lízingbeadó és a lízingbevevő közötti hitelviszony immanens része, nélkülözhetetlen eleme (BH 1994.97.). Azt, hogy a lízing egyben biztosítéki konstrukció is, mi sem igazolja jobban, hogy a lízinget az Új Ptk. Bizottsági Javaslatra szerint majd be kell jegyezni a kapcsolódó nyilvántartásba (Új Ptk. 6:407. §). A hitel és biztosítéki elem tehát szükségszerűen van jelen a lízingben, azokat a felek nem tudják egymástól megállapodásukkal elválasztani, így a pénzügyi lízing nem tekinthető valódi hitelbiztosítéknak, sokkal inkább önálló gazdasági rendeltetéssel bíró komplex ügyletnek.

Factoring esetén is a fentiekkel azonosan alakul a helyzet. Ennek az ügyletnek a lényege, hogy a faktor jelenlegi pénzzel jövőbeli pénzt „vásárol”, avagy – a másik oldalról nézve – az adós jelenértéken jut hozzá a jövőbeli pénzéhez. Ez gazdaságilag hitelnek minősül.<sup>18</sup> A faktorált követelés ugyanakkor az ügyletben szükségszerűen egyben a jövőbeli pénzkövetelés biztosítékaként is szolgál. Ebben az ügyletben a hitel és biztosítéki elemek tehát éppúgy egységben vannak jelen, mint az előbbi esetben.

E szerkezeti sajátosság mentén válik érthetővé, hogy az Új Ptk. Bizottsági Javaslatra miért kezeli eltérően a tulajdonjog-fenntartást, a lízinget és a faktoringot a többi fiduciáriusnak tekintett biztosítéktól. Az Új Ptk. Bizottsági Javaslatra ugyanis

---

<sup>17</sup> DALHUISEN 2007, 927. o.

<sup>18</sup> SZÁZ 1989, 13. o.

6:100. §-ban egy generálklauzulában tiltja a fiduciárius hitelbiztosítékok alapítását, ugyanakkor a tulajdonjog-fenntartást (6:217. §), a lízinget (LIX. Fejezet) és a faktoringot (LVIII. Fejezet) megengedi.

Első ránézésre ellentmondásosnak tűnik, hogy a funkcionálisan biztosítéki szerepet betöltő előbbi ügyletek miért nem akadnak fel a 6:100. §-ának hálóján, holott ezekben a tulajdonjog (rendelkezési jog) célja részben dologi fedezet nyújtása egy követelés biztosítása érdekében, így ezek olyan biztosítéki jogoknak tűnnek, amelyeket a 6:100. §-a tilt. Ez az ellentmondás azonban a biztosítéki jogok előbb feltárt szerkezeti sajátossága mentén feloldható. A tulajdonjog-fenntartás, a lízing, és a faktoring ugyanis nem egy önálló hitelviszonyhoz kapcsolódó mellékügyletek, hanem olyan önálló és egységes konstrukciók, amelyekben a hitel és biztosítéki elemek egyszerre immanensen és szükségszerűen vannak jelen.

## Összefoglalás

A fentiek alapján azt látjuk, hogy a biztosítéki célú jogok megkülönböztető jellegzetessége nem pusztán a (tág értelemben vett) biztosítéki cél, illetve a dologi fedezet meglétében, hanem ezek együttes jelenlétében és egymáshoz és a biztosított hitelviszonyhoz való, illetve az ügylet egészén belüli struktúrájában ragadható meg. E jellegbeli alapok mentén el lehet határolni a biztosítéki jogokat az egyéb jogoktól, és különösen az önálló gazdasági rendeltetésű finanszírozási ügyletektől. Jelen tanulmány következtetését a fiduciárius hitelbiztosítékok gazdasági elemzésével<sup>19</sup> összevetve egyébiránt azt tapasztaljuk, hogy éppen azok a konstrukciók bírnak önálló gazdasági tartalommal, amelyeknél a jellegbeli különbségek is jelentkeznek.

A fenti elemzés ugyanakkor arra is rámutatott, hogy a valódi fiduciárius hitelbiztosítékok a zálogjoghoz képest nem mutatnak különös jellegbeli, avagy szerkezeti sajátosságot, mivel azok *differentia specifica*-jának tartott kettőssége (a kötelmi és a dologi elemek egyidejű jelenléte) a zálogjogot is éppúgy jellemzi. Ebből tehát az következik, hogy ezek eltérő kezelése nem dogmatikai, hanem jogpolitikai alapon nyugszik – így idővel akár meg is változhat.

A fentieket az Új Ptk. Bizottsági Javaslatának megoldására vetítve azt látjuk, hogy az nem hordoz ellentmondást, az az uralkodó jogpolitikai szempontok mellett a finanszírozási konstrukciók sokszínűségére és a biztosítéki jogok jellegbeli különbségeire is tekintettel van, és vélhetően megnyugtató módon lezárja majd a

---

<sup>19</sup> CZUGLER 2011, 48-49. o.

magyar jogban a fiduciárius hitelbiztosítékok megítélésével kapcsolatos évtizedes vitákat és bizonytalanságot – legalábbis egy időre.

## Felhasznált irodalom

BODZÁSI Balázs: A hitelbiztosítékok közgazdasági háttéréről. Themis, 2011. december 4-19. o.

CZUGLER Péter Áron: A fiduciárius hitelbiztosítékok funkcionális megközelítésének egyes kérdései. Themis, 2011. július 36-49. o.

DALHUISEN J. H.: Dalhuisen on Transnational and Comparative Commercial. Financial and Trade Law 3<sup>rd</sup> ed. Hart Publishing, 2007

FRANK Ignác: A Közigazság Törvénye Magyarhonban. Buda, 1946

LESZKOVEN László: A zálogjog új szabályai. Novotni Alapítvány a Magánjog Fejlesztéséért, Miskolc, 2001

NEMES András: A zálogjog lényege, keletkezése, érvényesítése, megszűnése, az értékesítés. I. fejezet In: ANKA Tibor – GÁRDOS István – NEMES András: A zálogjog kézikönyve. HVG-Orac, Budapest, 2003

NIZSALOVSZKY Endre: A jelzálogjog jogszabályainak magyarázata. Tébé Kiadóvállalat, Kalocsa, 1929

NIZSALOVSZKY Endre: Korlátolt dologi jogok. In: SZLADITS Károly (Főszerkesztő): Magyar Magánjog – Dologi Jog. Grill, Budapest, 1938

SZÁZ János: Hitel, pénz, tőke – A hitelpénz és a pénztőke idődimenziója. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1989

VÉKÁS Lajos (szerk.): Szakértői Javaslat az új Polgári Törvénykönyv Tervezetéhez. COMPLEX, Budapest, 2008

VÉKÁS Lajos (szerk.): Az új Polgári Törvénykönyv Bizottsági Javaslatának magyarázatokkal. COMPLEX, Budapest, 2012